

Edita

STEINOVÁ

AUTOPORTRÉT
V LISTOCH
1916 – 1942

EUROPA

Edita
STEINOVÁ

EUROPA

Publikáciu z verejných zdrojov
podporil Fond na podporu umenia.

u. fond
na podporu
umenia

Edita Steinová *Autoportrét v listoch, 1916 – 1942*

Výber a preklad © Milan Krankus 2023

Vedecká redakcia © Prof. PhDr. Ing. Blanka Kudláčová, PhD. 2023

Redakčná úprava © Martin Plch 2023

Návrh prebalu a grafická úprava © Martin Vrabec 2023 vydavateľstvo

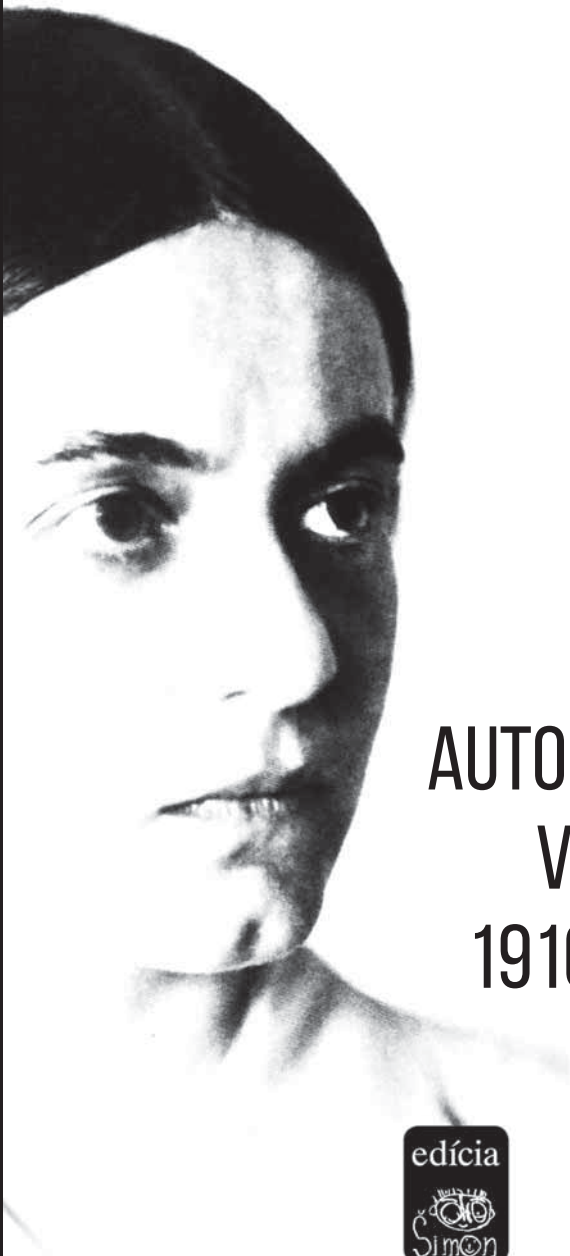
Sadzba © Milan Beladič (www.beeandhoney.sk) 2023

Ako tridsiaty druhý zväzok edície Šimon
vydalo © Vydavateľstvo Európa, s.r.o. 2023

Prvé slovenské vydanie

www.vydavatelstvo-europa.sk

ISBN 978-80-8237-013-6

AUTOPORTRÉT
V LISTOCH
1916 – 1942

zväzok 32

1. FRITZOVI KAUFMANNOVI¹ (NA FRONT)

Wroclaw, 16. 8. 1916

Milý pán Kaufmann,

srdečne ďakujem za milý list. Je mi veľmi príjemné, že sa všetci tešíte so mnou², lebo ja sama sa cítim trochu stiesnene, že práve v tejto dobe ma šťastie tak hojne zahŕňa darmi. Ale vyžiadalo si to odo mňa malú daň: v posledných dňoch nie som úplne zdravá a iba s veľkou námahou dokážem plniť svoje pracovné povinnosti. Z práce v škole sa nemôžem uvoľniť, lebo ma tak krátko pred maturitami nemá kto nahradiť.³ Dúfajme, že po 1. októbri (vtedy tu už nebudem potrebná), keď sa vrátim do Freiburgu, budem natoľko v poriadku, aby som sa mohla zo všetkých síl pustiť do práce.

Práve o tejto nádhernej príležitosti Vám musím napísať podrobnejšie. Keď som bola asi pred 14. dňami vo Freiburgu, a Majster⁴ sa ešte stále durdil, lebo som ho nútila, aby začal čítať moju doktorskú prácu,⁵ jeden večer som započula, ako hovorí inej dáme, že nevyhnutne musí mať asistenta, tak ako má Hilbert.⁶

Malý Meyer⁷ nám potom povedal, že Majster sa už dlhší čas zaoberal touto myšlienkou a domnieval sa, že bez pomoci vôbec nedokáže usporiadať svoje rukopisy. Začala som teda

1 Fritz Kaufmann (1891 – 1958) – žiak E. Husserla a priateľ E. Steinovej počas jej štúdií v Göttingene a aj neskôr. Pôsobil ako súkromný docent vo Freiburgu. Po r. 1933 emigroval do USA, kde bol profesorom filozofie na univerzite v Buffalo (New York), neskôr v Zürichu.

2 Z udelenia doktorátu „*suma cum laude*”.

3 V tom čase učila na škole Victoria vo Wroclawe.

4 Edmund Husserl (1859 – 1938) – profesor filozofie v Göttingene, kde od r. 1913 u neho študovala E. Steinová, a neskôr vo Freiburgu, kde získala doktorát a stala sa jeho asistentkou (1916 – 1918). Študenti ho volali Majster.

5 *Problém vcítienia*. Halle, 1917.

6 David Hilbert (1862 – 1943) – profesor matematiky v Göttingene.

7 Rudolf Meyer, zvaný „malý Meyer“ – protestantský teológ, študoval u Husserla v Göttingene a nasledoval ho do Freiburgu.

nesmelo uvažovať, či by som mu mohla ponúknuť pomoc. Odvážila som sa ho na to spýtať nasledujúci deň, keď mi potvrdil, že je s mojou prácou spokojný a že jej značná časť sa zhoduje so zásadnými kapitolami druhej časti *Ideí*.⁸ Bol veľmi šťastný pri myšlienke, že bude mať niekoho úplne k dispozícii, hoci v tejto chvíli ešte nemá jasno, ako by mala prebiehať naša spoločná práca. V každom prípade sa zhodujeme v myšlienke, že najprv sa treba venovať rukopisu *Ideí*. Ako prípravu na to sa teraz na staré kolená musím naučiť Gabelbergerovu stenografiu⁹, lebo je kľúčom do tejto svätyne¹⁰ (...)

2. FRITZOVI KAUFMANNOVI (NA FRONT)

Freiburg, 13. 12. 1916

Milý pán Kaufmann,

predovšetkým všetko najlepšie v tejto novej fáze vojny, ktorá, ako treba dúfať (čo je dnes úplne racionálne motivovaná nádej), bude určite krátka.

Zároveň uvádzam nesmelú spomienku na vianočný balíček. Žiaľ, Vašu adresu som dostala vo chvíli, keď už bolo skončené prijímanie väčších balíčkov, takže čo bolo pre Vás dávno pripravené, môžem – nie bez smútku – poslať až po sviatkoch. Sú to spisy Konrada Fiedlersa o umení. Ak ich (ako dúfam) ešte nepoznáte, myslím, že v nich nájdete určité podnety k problémom, ktorými ste sa naposledy zaoberali. Ja sa teraz v myšlienkach príliš nevenujem filozofii. Keby som bola len o niekoľko dní staršia a vedela by som, čo Ententa¹¹ povie na ponuku mieru. Dokážete si, hoci vo fantázii, predstaviť, že znova nastane mier, alebo predvídať, ako to všetko dopadne? Bez tejto nádeje, by

---

8 Celý názov diela znie *Idey k čistej fenomenológii a fenomenologickej filozofii*. Poznámka v liste sa týka II. zväzku *Ideí*. Edita Steinová pripravila obidva zväzky na publikovanie.

9 E. Husserl písal svoje poznámky a rukopisy Gabelbergerovou stenografiou.

10 Záver listu sa stratil.

11 12. decembra 1916, deň pred týmto dopisom, Nemecko navrhlo mier, ktorý britsko-francúzsko-ruská aliancia odmietla.

som určite išla – napriek *Ideám* – do nejakej fabriky na muníciu alebo podobne. Musím Vás asi rozčuľovať mojim veľkým optimizmom, preto už len želám radostné vianočné sviatky spre-vádzané prímerím!

So srdečným pozdravom

Edita Steinová¹²

3. ROMANOVI INGARDENOVI¹³, GÖTTINGEN

Freiburg, 5. 1. 1917

Môj milý Ingarden,

poslednú prestávku som musela považovať za nevyhnutnú v dôsledku rozhovoru, ktorý som mala s Majstrom v deň môjho návratu. Veľmi som ho prosila, čo ho aj presvedčilo, aby si konečne prečítal Vašu doktorskú prácu (odvtedy leží spolu s mojou doktorskou prácou na okennej doske); keď som potom začala hovoriť o prípadnej príprave prvého zväzku *Ročenky*, ukázalo sa, že by ho chcel vydať v lete a má v úmysle do nej zaradiť hotovú časť Vašej práce s poznámkou, že „ďalšia časť bude nasledovať“. Čo na to hovoríte?

Vcelku bol rozhovor búrlivý. Poukázala som vášnivo na prácu spojenú so spracovaním hrubého materiálu *Ideí*, takže výsledok bol ako predtým, teda sme sa znova úplne zhodli, že mi urobí tú láskavosť. Keď som potom hovorila, s akými ťažkosťami sa stretám, vynorila sa náhle veľmi správna myšlienka, že by bolo treba ešte raz premyslieť celú náuku o konštitúcii a pre tento účel znova prezrieť prvú časť *Ideí*. Dva dni sa tak dialo a potom sa znova začal nudiť.

Rozhodla som sa teraz, nezávisle od meniacich sa nálad milovaného Majstra, že len čo získam dodatočné výklady, dovo-lím si materiál, ktorý vlastním, priviesť do podoby, ktorá bude

12 Podľa prijatého spôsobu písania uvádzame jej meno a priezvisko v slovenčine ako Edita Steinová. Ostatné nemecké ženské mená a priezviská uvádzame v pôvodnej nemeckej podobe.

13 Roman Ingarden (1893 – 1970) študoval fenomenológiu u Husserla v Göttingene a vo Freiburgu. R. 1918 získal doktorát. Od r. 1925 pôsobil ako docent, od r. 1933 ako profesor filozofie vo Lvove, od r. 1945 v Krakove.

prístupná aj iným. Keď tak vykonám a on sa stále nerozhodne robiť túto prácu systematicky, pokúsím sa sama objasniť temné miesta. Možno to budete považovať za velikášsky blud. Zdá sa mi totiž, že (celkom oprávnene) príliš vysoko nehodnotíte moje filozofické schopnosti. Ale súdiac podľa toho, čo už je hotové, sa mi zdá, že úloha neprekračuje moje skromné sily. Na čase mi nezáleží. Keď som sa rozhodla pre takýto spôsob práce, vysvetlila som svojej matke, že budem mať dost' práce navždy, len by som potrebovala doživotnú rentu. Dostala som vyhybavú odpoveď, aby som sa o to neobávala. Z môjho života je teda odstránená mora návratu do školstva, čo je veľká úľava. Nemôžem Vám hovoriť o ničom okrem práce, pretože tento týždeň som žila ako pustovník.

(Koniec úryvku)

4. FRITZOVI KAUFMANNOVI (NA FRONT)

Freiburg, 12. 1. 1917

Milý pán Kaufmann,

s určitými rozpakmi som zistila, ako dlho som Vám dlžná odpoveď. Ale tak je to so všetkými známymi. Okruh osôb, s ktorými si píšem, sa v súčasnosti natoľko rozšíril, že vždy trochu trvá, kým príde rad na každého.

Okrem toho som si urobila malý výlet do Göttingenu, aby som si pohovorila s Reinachom¹⁴ počas jeho vianočnej dovolenky. Zdravotne sa cíti výborne a má naďalej dobrú náladu, hoci by sa, samozrejme, tešil, keby sa celá tá hra už skončila.

Tvrdí, že na fronte zistil, že nemá nadanie na filozofiu, a vlastne sa o ňu nikdy vážne nezaujímal. Je to preto, že v súčasnosti je úplne pohltý náboženskými otázkami, a keď sa vojna skončí, bude sa určite venovať predovšetkým tejto oblasti. Napriek tomu, v dňoch, keď sme boli spolu, aj jeho filozofické záujmy znova ožili, dokonca sme prebrali jeho rukopis na

---

14 Adolf Reinach (1883 – 1917) padol v bitke pri Dixmuiden vo Flámsku. Študoval u Husserla. Pôsobil ako súkromný docent v dobe, keď E. Steinová prišla r. 1913 do Göttingenu. Reinach a jeho manželka boli jej blízki priatelia.

tému pohybu. Chce sa pokúsiť pracovať na ňom na fronte. Je to ohromné, lebo už som nedúfala, že by sa do toho ešte vôbec niekedy dal.

Pokiaľ ide o moju prácu, môžem povedať, že ťažkosti sú oveľa väčšie, než sa ukazovali na začiatku. Je ešte veľmi veľa materiálu na vecné spracovanie a spolupráca s milým Majstrom je veľmi komplikovaná záležitosť; je prekvapujúce, že vôbec nemá záujem skutočne spolupracovať. Občas sa zaoberá jednotlivými otázkami a dôkladne ma o tom informuje, ale nemôžem ho presvedčiť, aby prehliadol terajšie spracovanie, ktoré robím na základe jeho starých materiálov; získal by tak znova prehľad o celku, ktorý stratil z očí. Kým sa to nestane, nemožno myslieť na to, ako dať práci definitívnu podobu. Upokojilo ma teraz rozhodnutie priviesť rukopisy – s ním alebo bez neho, bez ohľadu na to, ako dlho by to mohlo trvať – do nejakej, hoci všeobecne ukončenej podoby. Tie veci sa nesmú stratiť. Z toho zároveň vidíte, že som nakoniec úplne zamietla myšlienku návratu do školy (ak ma k tomu nedonútia nejaké nepredvídané okolnosti); chcela by som sa úplne a navždy venovať vedeckej práci. Lipps¹⁵ bude mať znova dovolenku a veľmi dúfam, že ho stretnem.

So srdečným pozdravom Edita Steinová

5. ROMANOVI INGARDENOVI, GÖTTINGEN

Freiburg, 28. 1. 1917

Milý pán Ingarden,

...najnovšia prognóza Majstra, pokiaľ ide o tvorbu *Ideí*, hovorí: predovšetkým musím zostať pri ňom, až kým sa nevydám; môžem si vziať iba takého muža, ktorý sa tiež stane jeho asistentom, a to isté platí aj pre deti. Pekná perspektíva! Okrem času tu chýbajú nevyhnutné podmienky. Ak totiž nie je úplne

---

15 Hans Lipps (1882 – 1941) padol v boji v Rusku. Bol to blízky priateľ Edity Steinovej od doby, keď ju stretol ako členku filozofickej spoločnosti Husserlových študentov v Göttingene. Profesor filozofie na univerzite vo Frankfurtě a/M.

nemožné, že sa nájde niekto, koho neodstraší vzťah so mnou (a vice versa), považujem za úplne nemožné, aby sa nejaký muž mohol stať jeho asistentom.

Teraz sa zaoberá konštitúciou prírody (samozrejme, bez ohľadu na písomný koncept). Ja medzitým pokračujem v spracovaní náčrtu, na ktorý som sa sama odvážila. Nenarážam na ťažkosti a dostala som sa až k osobe. Samozrejším dôsledkom je, že ešte o tom vôbec spolu nehovoríme. Veľmi ma to trápi, lebo tieto veci sú veľmi komplikované a materiály, ktoré mám k dispozícii, sú nekompletné. Pracujem síce teraz dost' nezávisle, čo ma, samozrejme, veľmi teší, ale určitá výmena myšlienok by bola veľmi na ošoh. Veľmi by som Vás teraz potrebovala; vo filozofii by ste možno tiež získali viac, než v tom strašnom období, keď som bola úplne otupená kvôli usporadúvaniu rukopisov.

...Novinka, ktorá Vás poteší: Elsenhans napísal odpoveď vo veci Linkeho a Frischeisen-Köhler ju poslal Husserlovi so súrnou prosbou o odpoveď, s čím tento súhlasil.

(Koniec konceptu)

6. ROMANOVI INGARDENOVI, GÖTTINGEN

Freiburg, 3. 2. 1917

Milý pán Ingarden,

spojenie funguje, čo je veľká útecha. Tému „moje filozofické schopnosti“ ste vzali príliš vážne. Patrí to do „domyslenej“ časti môjho listu, prinajmenšom nakoľko vstupuje do hry Vaša osoba. Sama som si už povedala, že ste mi nedali žiadny dôvod na túto moju domnienku (skutočne ma nikdy nenapadlo, že by ste mohli čítať moju prácu), a predpokladám, že táto domnienka sa zakladá iba na „projekcii“ môjho spôsobu posudzovania seba samej u iných. Práve v čase, keď sme boli často spolu, som veľmi trpela v dôsledku silne deprimujúceho druhu mojej práce. Ešte niečo nakoniec, aby ste mohli pochopiť význam celého problému. Stále si kladiem otázku, či mám právo prijať inú prácu, v ktorej by som mohla niečo

dosiahnuť, ak nie som schopná tvorivej vedeckej práce. Mám zlý zvyk vidieť všade etické konflikty. Asi viete, že ma dlho trápi myšlienka, že v súčasnosti nič nerobím „pre vlast“. Pri čítaní mojej poslednej pohľadnice ste mohli vycítiť, že tento pocit v posledných dňoch vo mne ešte narástol. Tu sa študentky zorganizovali a spojili podľa fakúlt s úmyslom prihlásiť sa do nejakej pomocnej služby, kde by mohli najlepšie využiť svoje vedomosti. Ja som sa tiež rozhodla pre nejakú prácu, keby sa pre mňa vo Freiburgu našla (nechcela by som sa totiž rozlúčiť s *Ideami*).

V každom prípade Majster (hoci najprv bol zarazený) vyjadril svoj názor, že pretože som mu pripravila prácu na dlhú dobu, mohla by som sa dokonca prihlásť aj niekde inde, ale bol by šťastný, keby som zostala tu. Bojím sa však, že vec sa zastaví, keď mu ju nechám, a cítim sa za ňu úplne zodpovedná, hoci to môže znieť komicky. Zdá sa, že ešte nie ste úplne zorientovaný v čom spočíva moja práca na *Ideách*. Teraz v celom materiáli hľadám spoločný myšlienkový prúd (vidím ho dosť jasne, hoci nie je zaznamenaný ani privedený k záveru), aby som ho postihla v jednoliatom spracovaní. Bude to základ pre prácu Majstra. Rada by som to dokončila, pretože viem, že sám sa stráca v materiáli a neustále sa zdržiava pri detailoch. Iba v najhoršom prípade, keby sa nerozhodol pre dokončenie materiálu, urobila by som to sama. Samozrejme, viem, že je to práca na celé roky. Dúfam však, že to nebude nevyhnutné. Filozofická prechádzka po Haslachu, ktorú sme nedávno spolu uskutočnili, ma znova naplňa veľkou nádejou.

Vďaka tomu sa vo mne uskutočnil náhly zlom, v dôsledku ktorého si predstavujem, že už viac-menej viem, čo je konštitúcia – ale oddelene od idealizmu. Aby sa mohla konštituovať viditeľná príroda, zdá sa mi nevyhnutné: na jednej strane fyzická príroda, existujúca absolútne, a na druhej subjektivita s určitou štruktúrou. Nemala som ešte príležitosť vyspovedať sa Majstrovi z mojich heréz...

7. ROMANOVI INGARDENOVI, GÖTTINGEN

Freiburg, 9. 2. 1917

Milý pán Ingarden,

srdečne ďakujem za Váš list. Veľmi sa teším, že robíte pokroky v chápaní nemectva. Ste „zaľúbený do poľskej duše“ – tieto slová sa mi tiež vynorili, keď som sa nedávno pokúšala objasniť si zásadný rozdiel v našom prístupe k štátu a národu. Vidíte, že ja môžem byť tak málo zaľúbená do Nemcov, ako do seba samej, lebo predsa práve ja som akosi čiastkou Nemecka; národy sú „osoby“, ktoré majú svoj život, zrod, rast a zánik. Je to život na protihledej strane našich životov, hoci ich do seba včleňuje. Preto by nebolo rozumné skúmať, či národy „majú“ byť veľké alebo malé, t. j. či sme povinní k tomu prispieť, pretože to tak málo záleží od našej moci, ako v prípade buniek, ktoré by chceli rozhodnúť, či má budúci organizmus rásť alebo sa zmenšovať.

Nie sme predsa iba bunkami, ale môžeme si uvedomiť náš vzťah k celku, do ktorého patríme (myslím dokonca, že možno prežívať pôsobiacie vývinové tendencie), a môžeme sa mu dobrovoľne podriaďovať. Čím je toto vedomie v národe živšie a silnejšie, tým viac sa formuje ako „štát“, a toto formovanie je jeho organizáciou. Štát je národ vedomý si seba samého, ktorý podrobí svoje funkcie disciplíne.

Pretože nárast tohto vedomia seba sa zdá byť spojený s narastajúcou tendenciou k rozvoju, organizácia sa zdá byť znakom vnútornej sily a za najdokonalejší národ by som považovala národ, ktorý je najviac štátom. Myslím, že pri úplne objektívnom chápaní vecí môžem povedať, že od čias Sparty a Ríma nebolo nikde také silné vedomie štátu ako v Prusku a novej Nemeckej ríši. Preto považujem za vylúčené, aby sme teraz prehrali.

Môžete to považovať za úplnú špekuláciu, ale nie je to tak. Viem, že je to veľmi nejasné, ale opieram sa výlučne o fenomény. Jeden zážitok sa mi osobitne vryl do pamäti. Keď som sa v deň mobilizácie po 24 hodinovej ceste vlakom vrátila domov a stiahla som sa z rodinného kruhu, lebo som nemohla zniest'

rozhovory na ľahostajné (t. j. osobné) témy, bolo mi náhle jasné: dnes skončil môj individuálny život a všetko, čím som, patrí štátu; ak prežijem vojnu, budem to brať ako dar. Nebol to výsledok rozrušených nervov, lebo dodnes tento zážitok zostáva vo mne živý a ustavične trpím, lebo nenachádzam správne miesto, aby som konala v tomto duchu. Je to duch, ktorý je v nás živý, hoci väčšina si môže myslieť iné a, samozrejme, hovorí veľa hlúpostií. Otázka mojej pomocnej služby sa neposunula ďalej. Len Majster sa začal obávať, čo bude robiť bezo mňa v lete, a preto sa rozhodol osobne pohovoriť s riaditeľom školy a zistiť, či tu nechýbajú učitelia. Zajtra sa dozviem, či to už urobil...

8. ROMANOVI INGARDENOVI, GÖTTINGEN

Freiburg, 20. 2. 1917

Milý pán Ingarden,

pokiaľ ide o moju pomocnú službu, môžete byť momentálne úplne pokojný. Ministerstvo školstva odpovedalo pochvalným listom a radilo čakať, kým nás bude možné použiť podľa našich kvalifikácií, čo sa nestane skôr ako na konci jari. Celkom „rozumne“ som sa zapísala na zoznam dobrovoľníčok pre pomoc v školskej práci vo Freiburgu a celá vec je teraz určite v spisoch. Keby úlohu, ktorú tu mám, nepovažovali za dost' dôležitú, určite by som s celou situáciou nebola spokojná.

... Moje pochybnosti týkajúce sa idealizmu som nedávno predložila Majstrovi. Vôbec to nebola (ako sa môžete obávať) „trápna“ situácia. Sedela som v rohu starej, milovanej pohovky a dve hodiny sme vášnivo diskutovali – samozrejme sme sa vzájomne nepresvedčili. Majster bol názoru, že by bol ochotný zmeniť svoj pohľad, ak mu niekto dokáže, že je to nevyhnutné. Doteraz sa mi to však nepodarilo. V každom prípade si uvedomuje, že túto otázku musí ešte raz dôkladne premyslieť, hoci teraz sa ňou nemôže zaoberať. Podrobnosti Vám napíšem inokedy, dnes som na to veľmi unavená. Vrátila som sa z vyčerpávajúceho večerného stretnutia u Husserla, bola to

takmer rozlúčka, lebo v sobotu máme posledný seminár a popoludní odchádzam...

...Usporiadávam teraz svoju písomnú spúšť. Úvahy o prírode a duchu (*Natur und Geist*) sa zliali do jedného celku. S ich vedecko-teoretickým skúmaním som ešte nezačala, z toho bude druhá časť. Myslím však, že materiály, ktoré som pripravila, možno publikovať oddelene, lebo Majster ich dopracoval. Pri ich čítaní som si urobila zoznam „temných miest“; rukopis si beriem so sebou do Wroclawu, aby som sa ním zaoberala, len čo si trochu oddýchnem od *Prírody a ducha*. Majster sa vyjadril, že mal v úmysle dať mi tú prácu na obdobie prázdnin (sedím pri nej už päť mesiacov). Spočiatku chcel, aby som doma vôbec nepracovala, ale žila ako „mladá dievča“, potom ma však poprosil, aby som sa kvôli vlastnému rozptýleniu zaoberala jeho náčrtom nového spracovania šiestej kapitoly Skúmaní.¹⁶ Strašné!

Moja učiteľská činnosť má teraz – podľa mnohých – veľký význam. Uvažuje sa nad tým, že v budúcom semestri ma oficiálne poveria vedením cvičení pre začiatočníkov a dajú mi na to prednáškovú sálu. Mám sa stať, ako bolo povedané so vzrušujúcou naivitou, tým, čím Reinach v Göttingene. Len sa nemôžem habilitovať (hoci Elly obhajovala moju záležitosť¹⁷), pretože „vrchnosť“ je proti tomu...

9. ROMANOVI INGARDENOVI, GÖTTINGEN

Wroclaw, 7. 3. 1917

Milý pán Ingarden,

desať dní som bola vo Wroclawe a 24. 3. sa vraciam cez Berlín, kde zostanem niekoľko dní u svojej sestry. Určite som už napísala, že mám šiestu kapitolu *Skúmaní*. Jediné, čo môžem urobiť, je, že usporiadam kartičky na budúce spracovanie. Sú v takom stave, akoby ich dobrý Majster mal jedného dňa už dosť, a tak ako boli, ich vložil do zásuvky, kde odpočívali

16 Šieste skúmanie v II. zväzku Husserlových *Logických skúmaní*.

17 Elisabeth Husserl (1892 – 1982) – dcéra E. Husserla.

až do dňa pred mojím odchodom. Pracovať v žiadnom prípade nemôžem...

10. ROMANOVI INGARDENOVI, GÖTTINGEN

Wroclaw, 17. 3. 1917

Milý pán Ingarden,

je najvyšší čas, aby som sa vrátila k práci. Tu, vo Wroclawe, som takmer nič neurobila a zdá sa mi, že som úplne ohlúpila. Majster mi tiež píše, že mu zamrzli myšlienky, dodáva však upokojujúce tvrdenie, že napriek tomu robí, čo môže. Pomodlite sa za mňa vo veci *Ideí*...

11. ROMANOVI INGARDENOVI, GÖTTINGEN

Wroclaw, 20. 3. 1917

Milý pán Ingarden,

...takmer nič som tu neurobila. Prezrela som zozbieraný materiál 6. kapitoly *Skúmaní* a pripravila som ho natoľko, že bude pre mňa ľahšie, keď sa niekedy do toho pustím. Našla som skutočne pekné nové veci, ale dokončenie sa mi zdá ešte vzdialenejšie než pri *Ideách*. Nevieam, čo bude po mojom návrate. Veľmi si želim, aby sme neodkladne prekonzultovali, čo som doteraz spracovala, než sa budem venovať iným veciam. Skutočne už nie som ochotná hromadiť nové kopy papierov, na ktoré sa on ani nepozrie. Mala by som potom väčší pocit slobody, ak by som znova začala niečo na vlastnú päsť.

Posledné dva dni som začala bližšie skúmať rozdiely v stanoviskách Majstra a mňa (nevyhnutnosť tela pre vcítanie). Chcela som sa tak presvedčiť, že ešte niečo viem. Priviedlo ma to znova k historicko-filozofickým problémom. Aké by to bolo pekné, keby som teraz na to mala čas. Ale niekedy sa to určite stane.

24. cestujem do Berlína a 27. ďalej do Freiburgu. Pravdepodobne sa vo Frankfurte stretnem so slečnou Gothe¹⁸ a na dva týždne ju vezmem k sebe. Neláka Vás tiež prísť do Freiburgu? Tým sa s Vami lúčim,

Edita Steinová

12. ROMANOVI INGARDENOVI, GÖTTINGEN

Freiburg, 9. 4. 1917

Milý pán Ingarden,

už som Vám dlžná odpoveď na dva listy, ale počas dvojtýždňového pobytu slečny Gothe som jej venovala všetok svoj voľný čas. Spoločne sme čítali moje spracovanie *Ideí*. Bola som veľmi šťastná, že som mohla s niekým o tom hovoriť. Potvrdila moje vlastné myšlienky. Obidve časti (konštitúcia materiálnej a zvieracej prirodzenosti) majú jednotný kontext a po vykonaní malých zmien môžu ísť do tlače. Tretiu časť (o duchu), ktorá je bezpodmienečne potrebná ako doplnenie iných častí, treba fakticky teraz úplne nanovo prepracovať, pretože aktuálne je iba usporiadaným súborom existujúceho materiálu. Tiež by som veľmi chcela prvé dve časti umiestniť v budúcej *Ročenke*. Len keby sa Majster dal presvedčiť a prezrel si ich!

Predstavte si, čím ma zaskočil. Počas sviatkov mala ešte vzniknúť tá zlovestná inauguračná prednáška. Namiesto toho sa zmenila na Úvod do fenomenológie, rozdelený na dve časti: *Fenomenológia a psychológia* a *Fenomenológia a teória poznania*. Treba to teraz bezpodmienečne skompletizovať a publikovať. Slečna Gothe a ja sme včera mali príjemnú misiu presvedčiť ho (v deň jeho narodenín), že to nie je vhodné pre *Ročenku*, že teraz sa od neho očakávajú nové konkrétne závery, ktoré dostatočne ponúkajú *Idey*, a nie staré veci, prezentované z inej perspektívy.

Snažila som sa ho presvedčiť, aby tento výtvor trochu urýchlil, uviedol to ako odpoveď na Elsenransa a potom

---

18 Erika Gothe (1887 – 1966) – než prišla do Göttingenu študovať u Husserla, pracovala ako učiteľka. Bola priateľkou E. Steinovej počas jej štúdia v Göttingene aj neskôr.

uverejnil v *Kant-Studien*. Teraz o tom ešte nie je presvedčený a má v úmysle pripraviť odpoveď, ku ktorej sa zaviazal. Zaberá mu to veľa cenného času.

Plánujem teraz realizovať jeden jeho dobrý úmysel: 6. *Skúmania*, ktoré tvoria uzavretý celok, pretvoriť na kratšie články do *Ročenky*. Na celých *Skúmaniach* je toľko práce, že na ukončenie diela v tomto živote sa sotva odvážim myslieť. Zapisujem si pri tom moje výhrady k istým bodom *Ideí*, už dôkladne sformulované, ako prípravu na spoločnú diskusiu. Dnes som začala s „idealizmom“. Slečna Gothe mi ukázala poznámky pani Conrad-Martius k otázke idealizmu. Nestavala sa odmietavo k Husserlovi, hlavný argument, ako sa mi zdá, sa zakladal skôr na nepochopení jeho záverov...

13. ROMANOVI INGARDENOVI, GÖTTINGEN

Freiburg, 27. 4. 1917

Milý pán Ingarden,

srdečne ďakujem za prvé kritické zhodnotenie mojej doktorskej práce. Neprijemné je len to, že mi nikto nepovedal svoj názor na ňu pred jej publikovaním. Dokonca ani od Majstra som nepočula na túto tému ani slovo. Súhlasím s takmer všetkými Vašimi výhradami. Vedela som, že prvá časť nemá veľkú cenu, a možno bolo ľahkomyselne ju publikovať. Na túto tému sú u Husserla veľmi pekné veci a ozaj neviem, či tento bod neskôr viac rozpracujem.

Uvedomujem si aj to, že pojem toho, čo je duševné, tiež nie je jasný. Bude to možné iba vtedy, keď sa plne objasní pojem ducha. Práve to je hrubo spracované (hoci IV. časť je jediná, nad ktorou som pracovala *con amore*); myslím však, že smer, ktorým som kráčala, je správny, len všetko je nedostatočne rozpracované. Inak, ak duševné nie je u mňa jasne vysvetlené, u Schelera¹⁹ vôbec nie je jasnejšie; myslím, že už sa potvrdzujú argumenty, ktoré som proti nemu postavila. Možno na ne

---

19 Max Scheler (1874 – 1928) – profesor filozofie v Mníchove, neskôr slobodný autor. Edita Steinová ho spoznala v Göttingene.

čoskoro vyjadri svoj názor. Moju prácu som mu neposlala, lebo som nevedela jeho adresu. Uvidel ju náhodou v Berlíne (neviem u koho) a poprosil o ňu Cohna²⁰. Samozrejme som mu hneď poslala kópiu s niekoľkými slovami vysvetlenia. Zdá sa, akoby predpokladal nejaký úskok z našej strany.

Tvárou v tvár hroziacej roztržke mi bolo príjemné počuť od Bella²¹, že ho pobavil môj spor so Schelerom. Okrem toho mi bol schopný iba napísať, že si urobil na okraj stovky poznámok, ktoré by chcel so mnou prediskutovať, čo sa, samozrejme, nedá cez pohľadnicu. Žiadna fenomenológia v čase vojny!

Oddávna cítim, že sa musím naučiť ísť hlbšie do vecí. Myslím, že práve tu leží slabá stránka mojich schopností. Pracujem skutočne viac mojím úbohým rozumom než darom intuície. Možno preto som osobitne vhodná na asistentku u Husserla. Prirodzene, aj ja som videla celú vec iba ako plán, ktorý by som naplňala počas môjho života. Odkedy som tu, mám občas zlý pocit, že nedržím svoj život tak pevne v rukách ako kedysi. Na jednej strane totiž problémy, ktoré mi ležia na srdci, musia čakať na dokončenie *Ideí*. Potom ma povinnosti asistentky natoľko pohlcujú, že nemožno hovoriť o nejakej inej intenzívnej a nerušenej práci. Na druhej strane, nemôžem myslieť na ukončenie práce u Husserla v dohľadnom čase, lebo Majster sám by určite už nič nepublikoval a vydanie jeho prác považujem za dôležitejšiu vec ako všetky produkty mojej vlastnej tvorivosti, ktorými by som sa kedy mohla pochváliť.

Ak ma nové texty trochu vystrašili, príčina bola čiastočne v tom, že som si hovorila, aká veľká je to pre Majstra strata času pri jeho veľkej únave a pomalosti (znova je to „impertinencia“ – túto moju chybu tiež poznám a je mi patrične odporná). Samozrejme, ich pedagogickú hodnotu si veľmi cením. Zabrali však už štyri mesiace a zaberú ešte nasledujúci. Moje starosti o túto situáciu uľahčil aspoň sľub, že hneď po Zelených sviatkoch začneme so spracovaním *Ideí*. Na Zelené sviatky Husserl

---

20 Jonas Cohn – profesor filozofie vo Freiburgu.

21 Winthrop Bell (1885 – 1965) – kolega Edity Steinovej zo štúdií v Göttingene, kde študoval u Husserla a Reinacha. Bol je blízkym priateľom. Neskôr bol profesorom v Toronte.

odcestuje do Viedne k svojej matke. Dnes som ho zaviazala, aby si ako čítanie na cestu vzal vašu prácu. Môže prejsť cez hranice?

V Šiestom skúmaní je niekoľko myšlienok, ktoré tvoria celok a môžu byť vybraté z kontextu. Pretože hlavný problém je ešte ďaleko od uspokojujúceho vyriešenia, domnievam sa, že je dobrý nápad vydať už teraz to, čo je hotové. Samozrejme, o *Pamätnici* (na 60. narodeniny Husserla) som neraz myslela, ale máme ešte pred sebou dva roky, a dúfajme, že dovedy sa skončí aj vojna. V tohoročnej, ako bez konca vlečúcej sa zime sa leto a mier zliali do jedného cieľa mojich túžob. Leto určite príde, lebo zákony prírody sa nemenia, ale či s nimi príde aj mier?

Srdečne zdraví

Edita Steinová

14. ROMANOVI INGARDENOVI, GÖTTINGEN

Freiburg, 31. 5. 1917

Milý pán Ingarden,

Majster si ešte neoddychol z cesty do Viedne a všetky práce ležia nedotknuté. Na Zelené sviatky som ho chcela vytiahnuť do Schwarzwaldu, ale tvrdohlavo nástojčil na tom, že musí pracovať. Preto som strávila dva dni v horách so slečnou Busse. Keď som sa vrátila, ukázalo sa, že aj tak nedokázal nič urobiť. Na zvyšok prázdnin sme ho odviezli do Bärenthalu.

Teraz sa kvôli filozofii prírody trochu zaoberám fyzikou a matematikou. Strácam dosť času tým, že musím pravidelne chodiť na prednášky. Je to však absolútne nevyhnutné kvôli udržaniu kontinuity.

Už niekoľkokrát prišiel Majster ku mne, aby sa dozvedel, čo sa dialo popoludní. Práve teraz mám seminár s mojou škôlkou. Jej zloženie je pozoruhodné: tri študentky, dvaja študenti, jeden benediktín a jeden protestantský farár. Samozrejme, ani stopy po filozofickom spoločenstve, skôr skutočná lekcia abecedy. Prosím napíšte mi rýchlo.

Veľa pozdravov

Edita Steinová

15. ROMANOVI INGARDENOVI, GÖTTINGEN

Freiburg, 6. 7. 1917

Milý pán Ingarden,

teraz o mojom druhom večnom probléme. *Idey* ležia nedotknuté ako vždy na mojom stolíku. „Dobré obdobie na prácu“ sa začalo po Zelených sviatkoch a bolo využité na intenzívne zaobranie sa Kantom. Tešila by som sa, keby štúdia o Kantovi pre *Kant-Studien* bola hotová aspoň pred prázdninami, potom by sme v septembri mohli pristúpiť k spracovaniu *Ideí*. Ale aj tu *in puncto* očakávania som prežila už celú *epoché*.

Nedávno som usporadúvala stále nové hŕby rukopisov a práve vtedy som natrafila na zväzok *Vedomie času*. Vy najlepšie viete, aké sú to dôležité veci pre učenie o „konštitúcii“ a pre polemiku s Bergsonom a, ako sa mi zdá, aj s inými, napríklad s Natorpom. Vonkajší stav je dosť smutný: sú to kartičky s poznámkami z r. 1903. Mám však veľkú chuť na tom popracovať. Bude to vždy krok vpred k príprave do tlače, hoci neviem, či a kedy dôjde k publikovaniu.

Tento objav spôsobil, že práca sa mi stala trochu milšia, lebo som bola už skutočne rozhodnutá, že v októbri zložím moje portfólio. Teraz sa mi znova zdá, že to, čo robím, nie je úplne bez zmyslu.

So srdečným pozdravom

Edita Steinová

16. ROMANOVI INGARDENOVI, GÖTTINGEN

Herzogenhorn²², 7. 8. 1917

Milý pán Ingarden,

od včera som v horách; je tu prekrásne, 1400 m. nadmorská výška, veľmi ticho a samota, nádherný pohľad na Belchen. Dnes popoludní chcem ísť k Husserlovi, ktorý už osem dní býva v Bernau. Určite sa poteší, ak sem v jeseni prídete.

---

22 Edita Steinová tam bola 14 dní od 6. augusta. Belchen je tretí najvyšší vrch v Čiernom lese a Bernau sú kúpele neďaleko jej bydliska.